

بررسی و نقد کیفی کتاب زبان انگلیسی پایه اول دوره اول متوسطه (هفتم) با تأکید بر روش‌شناسی آموزش زبان خارجی

محمدهادی محمودی*

محمد مرادی**

چکیده

آموزش هر زبانی مشکل‌های خاص خود را دارد؛ آموزش زبان انگلیسی نیز از این موضوع مستثنی نیست. یکی از اصلی‌ترین مشکل‌های آموزش زبان انگلیسی، کیفیت کتاب‌های درسی است. از آن‌جا که کتاب زبان انگلیسی پایه هفتم مقطع متوسطه نخستین تجربه رسمی تحصیلی دانش‌آموزان با زبان انگلیسی است، تهیه و تدوین این کتاب اهمیت مضاعفی دارد و طبعاً مستلزم دقت و تلاش بسیار زیاد مؤلفان خواهد بود. از این رو، گفتنی است که ارزش‌یابی و تحلیل محتوای کتاب زبان انگلیسی پایه هفتم مقطع متوسطه اقدامی مهم در راستای شناخت نقاط ضعف و قوت این کتاب است. هدف اصلی این تحقیق، نقد و ارزش‌یابی کیفی این کتاب بر اساس شاخص‌های علمی و تعیین نقاط قوت و ضعف آن، به‌ویژه درباره روش‌شناسی آموزش زبان خارجی است. بدین منظور، از ۱۸ معلم زبان انگلیسی پایه هفتم و ۲۵ دانش‌آموز این پایه مصاحبه نیمه‌ساختاریافته انجام شد. سپس با استفاده از روش تحلیل محتوای مطالب ذکرشده هم‌چنین بررسی و تحلیل محتوای کتاب، مهم‌ترین نقاط قوت و ضعف این کتاب در بخش‌های مختلف بررسی شد.

کلیدواژه‌ها: ارزش‌یابی کتاب درسی، پایه هفتم، نقاط قوت و ضعف، کتاب زبان انگلیسی.

* استادیار گروه زبان انگلیسی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان (نویسنده مسئول) mhmahmoodi@yahoo.com

** کارشناس ارشد آموزش زبان انگلیسی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان Mohamadmoradi18@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۲/۱۲، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۵/۵

۱. مقدمه

در سال‌های اخیر بیش‌تر صاحب‌نظران حوزه آموزش و پرورش با بیان این‌که برنامه‌های درسی و آموزشی متناسب با نیازها و زندگی دانش‌آموزان تهیه و تنظیم نشده‌اند، از نظام آموزش و پرورش به شدت انتقاد کرده‌اند (تقی پورظهير، ۱۳۸۵؛ رزمجو، ۲۰۱۰؛ قربانی، ۲۰۱۱). نبود رابطه منطقی میان محتوا و برنامه‌های آموزشی با علائق، نیازها و سطح توانایی زبان‌آموزان منجر به افت شدید تحصیلی آنان شده است و این امر حاکی از آن است که بازده برنامه‌های درسی در مقایسه با هزینه‌های صرف‌شده بسیار اندک است. از این رو، به منظور افزایش کارآمدی، باید برنامه‌ها و مطالب زیر پوشش آن‌ها به دقت تحلیل و بررسی شوند. این انتقادها باعث ایجاد تغییرات و مشاهده پیش‌رفت‌هایی در برنامه‌ها و کتاب‌های سطوح مختلف خواهد شد (تقی پورظهير، ۱۳۸۵).

آموزش زبان انگلیسی اجزای بسیار مهمی دارد که یکی از کلیدی‌ترین آن‌ها کتاب‌ها و مواد درسی است. به باور هاچین‌سون و تورز (۱۹۹۴) اهمیت کتاب‌های درسی امری انکارناپذیر است. در این راستا، شلدون (۱۹۸۸) اذعان می‌کند که کتاب‌های درسی در برنامه‌های آموزش زبان انگلیسی اهمیت شایانی دارد. به باور وی، استفاده از کتاب‌های درسی مزایای بسیاری دارد و بدون آن‌ها همه محیط‌های آموزشی ناقص‌اند. در واقع به باور عده زیادی از محققان، از جمله شلدون (۱۹۸۸) و هی‌کرافت (۱۹۹۸)، کتاب‌های درسی قلب تپنده برنامه‌های آموزش زبان انگلیسی‌اند. کتاب‌ها اهداف یادگیری زبان را مشخص می‌کنند و به منزله برنامه درسی برای معلمان و فراگیران ایفای نقش می‌کنند؛ بنابراین کتاب‌ها و مواد درسی، که در واقع تحقق فرایند طراحی برنامه درسی‌اند، باید بازتاب‌دهنده نیازهای دانش‌آموزان، اهداف، روش‌ها و ارزش‌های برنامه آموزشی باشند؛ اما کتاب‌های زبان انگلیسی در مدارس ایران هرگز نتوانسته‌اند انتظارات معلمان و فراگیران را برآورده کنند (تقی پورظهير، ۱۳۸۵؛ جهانگرد، ۲۰۰۳؛ عزیزی‌فر و باغلانی، ۲۰۱۴).

در بجهت انقلاب فرهنگی، کتاب‌های جدیدی برای درس انگلیسی پایه‌های چهارگانه دبیرستان تألیف شدند و تا سال ۱۳۶۹ در حکم منابع آموزشی زبان انگلیسی در دبیرستان‌های کشور از آن‌ها استفاده شد. این مجموعه کتاب‌ها، که اساساً بر مبنای روش دستور - ترجمه (grammar-translation method) تألیف شده بودند، فقط بر مهارت‌های خواندن و نوشتن تأکید داشتند و مهارت‌های گفتاری و شنیداری کاملاً نادیده گرفته شده بود.

در سال ۱۳۶۹، مجموعه جدیدی از کتاب‌های انگلیسی تألیف شد و ظرف مدت چهار سال کاملاً جای کتاب‌های قدیمی را گرفت. در این مجموعه کتاب‌ها تلاش شده بود علاوه بر دو مهارت خواندن و نوشتن، مهارت گفتاری نیز به دانش‌آموزان تعلیم داده شود؛ بنابراین در قسمت پایانی هر درس، کلمه‌ها، عبارت‌ها، و ترکیب‌های متفاوتی که در دنیای واقعی پرکاربرد بودند در قالب مکالمه‌های کوتاه ارائه شدند؛ با این فرض که معلم این مکالمه‌ها را با دانش‌آموزان تمرین می‌کند، اما در واقع در تدریس و آموزش این مجموعه کتاب‌ها نیز از همان روش دستور-ترجمه استفاده شد و هیچ‌وقت فرضیه‌های مؤلفان به حقیقت نپیوست. این مجموعه کتاب‌ها حدود ۲۳ سال یگانه منابع آموزش زبان انگلیسی در مقطع متوسطه بود. کتاب‌های مقاطع اول، دوم و سوم بدون هیچ‌گونه ویرایشی به مدت ۲۳ سال تجدید چاپ شدند (عزیزی‌فر، ۲۰۰۹).

با در نظر گرفتن کاستی‌ها و مشکلات این دو مجموعه کتاب‌های آموزش زبان انگلیسی، که برای مدت طولانی بر آموزش زبان انگلیسی مدارس ایران حاکم بود، گروهی از صاحب‌نظران بر آن شدند که مجموعه جدیدی از کتاب‌های انگلیسی را تألیف کنند که نواقص مجموعه‌های قبلی را نداشته باشد و با نیازهای دانش‌آموزان در عصر ارتباطات سازگاری داشته باشد. نتیجه این کار کتاب *زبان انگلیسی پایه هفتم (1 Prospect)* بود که در سال ۱۳۹۲ به صورت گسترده در مدارس استفاده شد. با عنایت به اهمیت ارزش‌یابی و نقد علمی کتاب‌ها و منابع آموزشی در افزایش کیفیت یادگیری در یک نظام آموزشی و هم‌چنین با توجه به این‌که کتاب یادشده نخستین تجربه رویارویی دانش‌آموزان ایرانی در نظام آموزش و پرورش با زبان انگلیسی و پایه تألیف سایر کتاب‌های آموزش زبان انگلیسی است، نگارندگان این مقاله بر آن شدند که کتاب تازه تألیف شده پایه اول متوسطه (هفتم) را نقد و بررسی کنند. امید است طراحان کتاب‌های درسی زبان انگلیسی از نقدهای واردشده در این تحقیق استفاده کنند و نقشی هرچند کوچک در بهبود کیفیت مواد آموزشی و کتاب‌های درسی داشته باشد.

۲. مبانی نظری

کتاب از قدیمی‌ترین ابزارهای آموزشی است که با وجود نوآوری‌های بسیار در حوزه فناوری آموزشی، همچنان اصلی‌ترین و در دسترس‌ترین وسیله آموزشی در فرایند تعلیم و تربیت است (محمودی و احمدی‌صفا، ۱۳۹۳). به باور شلدون (۱۹۸۸)، استفاده از

کتاب های درسی مزایای فراوانی دارد. در همین راستا، هیکرافت (۱۹۹۸) مزایای استفاده از کتاب های درسی را این گونه ذکر می کند:

۱. با استفاده از کتاب درسی، دانش آموز قادر است سرعت و کیفیت پیش رفت تحصیلی اش را مشاهده کند؛ بنابراین استفاده از کتاب درسی باعث بهبود بعد عاطفی – روانی دانش آموز می شود؛

۲. مطالب مکتوب در کتاب های درسی برای دانش آموزان موثق تر از مطالبی است که معلمان، به ویژه معلمان کم تجربه، در کلاس درس ارائه می کنند؛

۳. کتاب های درسی بیش تر به نیازهای دانش آموزان توجه می کنند؛ هرچند در برخی شرایط طراحی مطلوبی ندارند، اما با در نظر گرفتن هزینه و انرژی صرف شده برای تهیه و تنظیم آن ها، انتظار می رود در راستای نیازهای دانش آموزان باشند؛

۴. به رغم هزینه های زیاد در تهیه و تدوین کتاب ها، قیمت کتاب های درسی بسیار مناسب است. افزون بر این، با استفاده از کتاب های درسی، دانش آموزان بهتر آماده یادگیری می شوند؛ به همین دلیل وظایف معلمان تعدیل می شود و فرصت کافی برای پرداختن به مسائل ضروری به دست می آید. کتاب های درسی کارآمدترین و بهترین منبع برای یادگیری خودمحورند (Cunningsworth, ۱۹۹۵).

هم چنین دانش آموزان کتاب ها را منابع استناد و رجوع در نظر می گیرند و معلمان کم تجربه نیز از کتاب ها برای ارزیابی حصول اهداف آموزشی استفاده می کنند.

به رغم همه مزیت ها و کاربردهای کتاب های درسی، که در بالا ذکر شد، برخی از صاحب نظران بر این باورند که کتاب های درسی همیشه کارآمد نیستند و ممکن است نواقصی داشته باشند. برای مثال به باور آلرایت (۱۹۸۱)، کتاب های درسی انعطاف پذیر نیستند و عمدتاً از باورها و تعصب های نویسندگان شان متأثرند. هم چنین این احتمال وجود دارد که اصول آموزشی ارائه شده در کتاب های درسی قدیمی یا پیچیده باشند یا ممکن است که کتاب ها در راستای نیازهای دانش آموزان تهیه و تدوین نشده باشند.

طراحی، تهیه و تدوین کتاب های درسی، که قرار است در سطح ملی استفاده شوند، امری خطیر و دشوار است و در هنگام طراحی آن باید عوامل بسیاری را مد نظر قرار داد. در تصمیم گیری درباره محتوای کتاب های درسی باید توجه کرد که مطالبشان بر نظریه های زبان شناختی و روان شناختی مناسب استوار باشد و معلمان و فراگیران مجموعه نهایی را بپذیرند؛ در غیر این صورت، کتاب درسی نقش خود را به درستی ایفا نمی کند (حسینی نسب و دیگران، ۱۳۸۸).

۱.۲ مطالعات تجربی و میدانی

کتاب‌های درسی از ابعاد متفاوتی نقد و ارزش‌یابی می‌شوند (محمودی و احمدی‌صفا، ۱۳۹۳). در این بخش به بررسی اجمالی تعداد محدودی از مطالعاتی پرداخته می‌شود که از زوایای مختلف کتاب‌های درسی را در راستای توسعه کارآمدی عناصر و مهارت‌های متفاوت زبانی در بافت‌های آموزشی متفاوت بررسی کرده‌اند.

از جمله مؤثرترین مطالعات انجام‌شده در حوزه نقد و بررسی، مقاله حسین‌ی نسب و هم‌کاران (۱۳۸۸) است؛ آن‌ها کوشیده‌اند با استفاده از فرمول خوانایی Fog و نظرخواهی از دبیران مجرب، کتاب‌های زبان انگلیسی دوره راهنمایی تحصیلی را ارزش‌یابی و تحلیل کنند. بدین منظور کتاب‌های درسی زبان انگلیسی دوره راهنمایی و ۲۸۸ نفر از دبیران زبان انگلیسی شاغل در نواحی پنج‌گانه آموزش و پرورش شهر تبریز به منزله جامعه آماری تحقیق انتخاب شدند. داده‌های لازم از طریق پرسش‌نامه نظرخواهی از دبیران جمع‌آوری و با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی تجزیه و تحلیل شد. یافته‌های این مطالعه نشان داد که مهم‌ترین نقاط قوت این کتاب‌ها عبارت‌اند از: ترتیب صحیح مطالب از آسان به دشوار، توضیح قابل فهم قواعد دستوری، کیفیت مناسب چاپ و تایپ کتاب‌ها، سهولت دسترسی به کتاب‌ها برای دانش‌آموزان و دبیران و هم‌خوانی کتاب‌ها با سن دانش‌آموزان. از سوی دیگر، مهم‌ترین نقاط ضعف کتاب‌های حاضر به قرار زیر است:

نبود توضیحات و تمرین‌های کارآمد برای آموزش واژگان و تلفظ کلمات، جذاب نبودن جلد کتاب‌ها، مطابقت نداشتن مطالب کتاب‌ها با زندگی واقعی و فقدان لوح فشرده یا نوار کاست. همچنین نشان داده شد که در ارزش‌یابی کتاب‌های درسی زبان انگلیسی میان دیدگاه دبیران از نظر مدرک تحصیلی، جنسیت، و سابقه تدریس تفاوت معناداری وجود دارد. افزون بر این، برای محاسبه ضریب دشواری درک مطالب از فرمول خوانایی Fog استفاده شد. نتایج به دست آمده حاکی از آن بود که درجه دشواری متون و درک مطالب کتاب‌های زبان دوره راهنمایی سطح رضایت‌بخشی ندارد؛ به عبارت دیگر، متون و درک مطالب بسیار ساده است. در نهایت یافته‌های این تحقیق نشان داد که کتاب‌های درسی زبان انگلیسی سطح کیفی مطلوبی ندارد.

جهانگرد (۲۰۰۳) کتاب‌های زبان انگلیسی دوره متوسطه و دوره پیش‌دانشگاهی را تحلیل و بررسی کرد. یافته‌های تحقیق او نشان داد که کتاب‌های زبان انگلیسی دوره

متوسطه از نظر کارآمدی و مؤثر بودن عملکرد ضعیفی دارند و به شدت نیازمند تجدید نظر و بازبینی اند، اما کتاب زبان انگلیسی دوره پیش‌دانشگاهی از لحاظ کمک به دانش‌آموزان در راستای بهبود و پیش‌رفت استراتژی‌های یادگیری کیفیت مطلوبی دارد. در تحقیقی مشابه، احمدپور (۱۳۸۳) مسائل و مشکلات آموزش زبان انگلیسی دوره متوسطه را بررسی و مطالعه کرده است. احمدپور بر این باور است که عوامل متعددی در ایجاد نارسایی‌ها و موفق نبودن کتاب‌های زبان انگلیسی مقطع متوسطه نقش دارند. برخی از این عوامل عبارت‌اند از:

۱. واضح نبودن هدف‌های کلی کتاب‌ها؛
۲. بهره‌گیری از متون قدیمی، خسته‌کننده، غیرجذاب، و ناهمگن در کتاب‌ها؛
۳. کافی نبودن زمان اختصاص یافته به کتاب‌ها در مقایسه با حجم مطالب درسی؛
۴. نبودن سؤال‌های استاندارد؛
۵. در نظر نگرفتن نیازهای امروزی فراگیران در کتاب‌ها؛
۶. نامناسب بودن و جذابیت نداشتن برخی از تصاویر موجود در کتاب‌ها؛
۷. رعایت نکردن توالی مراتب دستوری؛
۸. جذاب نبودن مطالب دستوری و کمبود فعالیت‌های متنوع؛
۹. پیوستگی نداشتن و ارتباط ناصحیح میان درس‌ها و متون کتاب‌های پایه‌های بعدی.

این بخش را با اشاره به مطالعه کریمی (۲۰۰۴) به پایان می‌بریم که کتاب‌های زبان انگلیسی پیش‌دانشگاهی ۱ و ۲ را تحلیل و بررسی کرده است. یافته‌های این مطالعه به قرار زیر است:

نقاط قوت کتاب پیش‌دانشگاهی عبارت‌اند از:

۱. تایپ، چاپ، جلد کتاب، و کاغذ کیفیت مطلوبی دارد؛
۲. فیلم آموزشی و نوار کاست تهیه و تدوین شده است؛
۳. برای توسعه توانایی معلم در تدریس خواندن و درک مطلب، ساختارهای دستوری و واژگان کتاب راهنما ارائه شده است؛
۴. همه مطالب درسی بر طبق تجارب فراگیران تهیه شده‌اند؛
۵. علائق فراگیران در تدوین مطالب درسی در نظر گرفته شده است؛
۶. درک مطلب‌های کتاب جذابیت کافی دارند.

از سوی دیگر، یافته‌های مطالعه حاضر نشان داد که کتاب‌های پیش‌دانشگاهی نقاط ضعفی نیز دارند که مهم‌ترینشان عبارت‌اند از:

۱. فقدان تصاویر کافی و کیفیت پایین تصاویر موجود؛
۲. اشاره نکردن به فرهنگ مردم کشورهای انگلیسی‌زبان؛
۳. کیفیت پایین و ناکارآمدی تمرین‌های مربوط به تلفظ.

۳. روش تحقیق

برای انجام این پژوهش از مصاحبه نیمه ساختاریافته (semi-structured interview)، که با الهام از پرسش‌نامه شلدون (۱۹۸۸)، محمودی و احمدی صفا (۱۳۹۳)، و مدل ارزش‌یابی کتاب مکداناف، شاو و ماسوهارا (۲۰۱۳) طراحی شده و بر اساس نظر متخصصان رشته آموزش زبان روایی‌سنجی شده بود، استفاده شد. بدین منظور از ۱۸ معلم زبان انگلیسی پایه هفتم، شامل ۱۱ معلم زن و ۷ معلم مرد و همچنین ۲۵ دانش‌آموز کلاس هفتم، شامل ۱۷ دانش‌آموز دختر و ۸ دانش‌آموز پسر مصاحبه نیمه ساختاریافته انجام شد. افراد مصاحبه‌شونده از شهرهای گوناگون استان همدان و کرمانشاه، بر اساس روش غیرتصادفی، انتخاب شدند. سپس با استفاده از روش تحلیل محتوای مطالب بیان‌شده و همچنین بررسی و تحلیل محتوای کتاب، مهم‌ترین نقاط قوت و ضعف این کتاب در بخش‌های گوناگون بررسی شد.

۴. نتایج و بحث

اهداف ویژه این مطالعه عبارت است از تعیین مهم‌ترین نقاط قوت و ضعف کتاب جدید با در نظر گرفتن میزان و چگونگی توجه به ویژگی‌های ظاهری، روش‌شناسی آموزشی مطالب، میزان توجه به مهارت‌ها و اجزای زبان، کیفیت و اثربخشی کتاب کار و لوح فشرده، و همچنین میزان و چگونگی توجه به جنبه‌های فرهنگی آموزش زبان خارجی.

۱.۴ ویژگی‌های ظاهری

از نقاط مثبت این کتاب، که بیش‌تر معلمان درباره‌اش اتفاق نظر داشتند، بهبود کیفیت ویژگی‌های ظاهری کتاب جدید در مقایسه با کتاب قدیمی است. استفاده از قطع رحلی به جای قطع وزیری این امکان را در به‌کارگیری خلاقیت‌ها و روش‌های ابداعی در راستای

ارائه مطالب درسی برای مؤلفان به ارمغان آورده است. امروزه تقریباً همه کتاب‌های مطرح آموزش زبان انگلیسی از قطع رحلی استفاده می‌کنند. استفاده از رنگ‌های متعدد، تصاویر متنوع و همچنین استفاده از کاغذ مرغوب همراه با چاپ و صحافی با کیفیت مناسب از دیگر نکات مثبت این اثر است. افزون بر این موارد، وجود مقدمه تخصصی در آغاز کتاب، که در آن مؤلفان تلاش کرده‌اند برخی از ویژگی‌های این اثر را برای استفاده‌کنندگان از آن توضیح دهند، از مزیت‌های کتاب حاضر است.

البته این کتاب از این نظر نقاط ضعفی نیز دارد که از جمله آن‌ها فقدان وضوح و کیفیت پایین بعضی از تصاویر است (تصاویر صفحات ۱۰، ۲۴، ۳۴، ۴۴، و تصویر معلم در صفحه ۵۲). تصویر صفحه ۶ نیز به موضوع درس، که درباره پرسیدن نام افراد است، ارتباطی ندارد؛ حالت دستان معلم در این تصویر بیش‌تر این مطلب را به ذهن متبادر می‌کند که دانش‌آموزان مطلبی را از معلم پرسیده‌اند و او اظهار بی‌اطلاعی کرده است.

نکته جالب درباره تصاویر کتاب، که چند تن از معلمان خانم و دانش‌آموزان دختر به آن اشاره کرده‌اند، برابر نبودن تعداد تصاویر آقایان و خانم‌ها بود که به نشانه تبعیض جنسیتی در کتاب به آن اعتراض شد. بررسی تصاویر کتاب نشان داد که از ۷۷ عکس حاوی تصویر انسان، ۲۰ تصویر مربوط به خانم‌ها، ۵ تصویر به صورت مختلط و ۵۲ تصویر مربوط به آقایان است که این مسئله مؤید نظر معترضان است و البته این نکته به‌سادگی برطرف می‌شود.

۲.۴ روش‌شناسی آموزش مطالب

همان‌طور که در بالا اشاره شد، کتاب ۱ *Prospect* نخستین برخورد رسمی دانش‌آموزان با زبان انگلیسی است؛ بنابراین بدیهی است که دانش‌آموزان با الفبای این زبان آشنایی چندانی ندارند. به نظر طبیعی می‌رسد که دانش‌آموزان قبل از هر چیز باید با حروف الفبا و صداهای انگلیسی آشنا شوند و سپس کلمه‌ها و جمله‌های ساده به آن‌ها آموزش داده شود، اما در کتاب جدید دانش‌آموزان باید کلماتی را یاد بگیرند و مکالمه‌های ساده و کوتاهی انجام دهند؛ در صورتی که هنوز الفبای زبان را نمی‌دانند. مؤلفان کتاب جدید تأکید دارند که آموزش الفبای انگلیسی دقیقاً بر اساس روال کتاب صورت گیرد و از تدریس آن بر طبق کتاب‌های قدیمی، یعنی آموزش یک‌باره، جداً خودداری شود. درباره آموزش الفبا، به‌نام علوی‌مقدم، مدیر گروه زبان‌های خارجی دفتر تألیف کتاب‌های درسی و سردبیر گروه تألیف کتاب جدید، در طی دوره آموزش ضمن خدمت ویژه آشنایی با کتاب زبان انگلیسی پایه هفتم این چنین اظهار نظر کرده است:

برخلاف گذشته که حروف الفبای انگلیسی در ابتدای کتاب به دانش‌آموز آموزش داده می‌شد، در کتاب جدیدالتألیف، این آموزش برای نخستین بار در جهان در کل کتاب توزیع شده و در قالب مکالمه به دانش‌آموز ارائه می‌شود و این کار کارشناسانه نه تنها جای هیچ نگرانی برای والدین ندارد، بلکه باید گفت الفبای انگلیسی از طریق این آموزش جدید بیش‌تر مورد تمرکز قرار می‌گیرد.

در این اظهار نظر چند نکته تأمل‌برانگیز است؛ نخست این‌که گروه مؤلفان کتاب فرضیه‌ای جدید را در رأس آموزش کتاب قرار داده‌اند که هنوز کارآمدبودنش تأیید نشده است. ارائه کردن فرضیه‌های جدید امری پسندیده و مطلوب است، اما قبل از عملی کردن هر فرضیه‌ای، آن هم در سطح ملی، باید همه جوانب علمی و عملی آن به‌دقت با کمک صاحب‌نظران تحلیل و بررسی شود؛ به طوری که مزایا و معایب آن فرضیه شناسایی شوند و سپس در یک نمونه آماری کوچک‌تر به آن جامه عمل پوشانده شود؛ اما در کتاب جدید واضح است که این اقدام صورت نگرفته است.

نکته تأمل‌برانگیز دیگر در این اظهار نظر این است که مؤلفان از دانش‌آموزان در نخستین آشنایی‌شان با زبان انگلیسی انتظار دارند که کلمه‌های متفاوتی را با ترتیب‌های مختلف الفبایی بخوانند و بنویسند و بعدها معلم در درس‌های آینده حروف موجود در آن کلمه‌ها را در دسته‌های جداگانه آموزش و نام و صدای آن‌ها را توضیح دهد. برای مثال، در درس اول فقط سه حرف (A, K, M) به دانش‌آموزان آموزش داده می‌شود، اما در تمرین‌ها از آن‌ها خواسته می‌شود که اسم خود و سه نفر از هم‌کلاسی‌هایشان را بنویسند و بعد اسامی را هجی (spell) کنند یا در جایی دیگر از دانش‌آموزان خواسته می‌شود که کلمه‌سازی کنند. حال این پرسش مطرح می‌شود که چگونه مؤلفان تأکید دارند که آموزش الفبای انگلیسی دقیقاً بر اساس روال کتاب انجام شود و به جز حرف‌های ارائه‌شده حرف دیگری آموزش داده نشود؟ در حالی که در اسامی دانش‌آموزان کلاس حتماً حروف دیگری غیر از این سه حرف وجود دارد.

هم‌چنین درس هشتم، که شامل آموزش سه حرف (C, J, Q) است، طبق برنامه زمان‌بندی آموزشی باید بعد از تعطیلات عید نوروز تدریس شود. این در حالی است که در صفحه‌های نخست کتاب، این حروف در کلمه‌های متعددی وجود دارند و دانش‌آموزان نیز باید آن کلمه‌ها را بخوانند و بنویسند. با این اوصاف، معلم باید سه حرف (C, J, Q) و همه حروف دیگر را، که قرار است در درس‌های آینده آموزش داده شوند، به صورت غیرجدی و غیررسمی در جلسه اول به دانش‌آموزان آموزش دهد. از این رو، می‌توان ادعا کرد که این امر (آموزش جداگانه حروف در درس‌های مختلف) منطقی کافی ندارد.

با توجه به مطالب پیش گفته، به نظر می‌رسد که یکی از پیش‌فرض‌های اصلی مؤلفان کتاب این بوده است که در همه شهرها و روستاهای ایران آموزشگاه‌های زبان انگلیسی دایر بوده و بیش‌تر دانش‌آموزان با گذراندن برخی دوره‌ها، دست‌کم با مقدمات زبان انگلیسی تا حدی آشنایی دارند و پس از آن آموزش زبان در این مقطع با استفاده از این کتاب کاری راحت است؛ اما با نگاهی اجمالی به بافت جمعیتی دانش‌آموزان در شهرها و روستاها و با در نظر گرفتن مناطق محروم و فقدان امکانات و آموزشگاه‌های زبان در بسیاری از مناطق محروم مشخص می‌شود که فرض مؤلفان صحت کافی ندارد و هم‌چنین در چنین شرایط جمعیتی و فرهنگی متفاوتی، نمی‌توان انتظار داشت که نتایج آموزشی یک‌سانی به دست آید. از این رو، بهتر است فرض را بر این گذاشت که دانش‌آموزان مخاطب کتاب هیچ‌گونه دانشی درباره زبان انگلیسی ندارند؛ بنابراین بهتر است که دانش‌آموزان نخست با الفبا و صداهای انگلیسی آشنا شوند و سپس کلمه‌ها و جمله‌های ساده را بیاموزند.

به نظر بیش‌تر معلمان، بین دروس و مطالب بیان‌شده در کتاب پیوستگی کافی وجود ندارد و برای تدریس مطالب کتاب از روش‌های متناسب با سن دانش‌آموزان استفاده نشده است. برای مثال، با توجه به سن زبان‌آموزان استفاده از شعرهای آموزنده و آهنگ نقش به‌سزایی در یاددهی مطالب ایفا می‌کند.

از جمله نقاط قوت کتاب حاضر از نظر روش‌شناسی می‌توان به این موارد اشاره کرد:

۱. کتاب حاضر مکالمه‌محور است. با توجه به نیاز روزافزون دانش‌آموزان به برقراری ارتباط کلامی به زبان انگلیسی، تأکید کتاب به مکالمه و جنبه شفاهی زبان متناسب با نیاز دانش‌آموزان ارزیابی می‌شود؛

۲. تقویت و تأکید کتاب جدید بر یادگیری مشارکتی دانش‌آموزان است که یکی از روش‌های موفق در یادگیری به شمار می‌آید؛

۳. در کتاب جدید بخشی با عنوان تمرین‌های مروری بعد از هر دو درس ارائه شده است که به تثبیت و مرور مطالب آموزشی کمک شایانی می‌کند.

۳.۴ میزان توجه به مهارت‌ها و اجزای زبان

همان‌طور که نتایج مصاحبه با معلمان نشان داده است، کتاب جدید از لحاظ توجه به مهارت‌ها و اجزای زبان نقاط قوت و ضعف دارد. از جمله نقاط قوت کتاب جدید در زمینه توجه به مهارت‌ها و اجزای زبان بدین قرار است:

۱. توجه ویژه به تقویت مهارت شنیداری و تقویت تلفظ دانش‌آموزان؛
۲. آموزش واژگان در داخل متن (Contextualization) و استفاده از تکنیک مؤثر شخصی‌سازی (Personalization)؛
۳. پرداختن به مهارت‌های شنیداری، گفتاری، و نوشتاری در کنار مهارت خواندن به طور توأمان در هر درس؛
۴. کمک به دانش‌آموزان در جهت کاربرد زبان به جای به‌یادسپاری محض؛
۵. استفاده از لغت‌نامه مصور به جای لیست واژگان در پایان کتاب که نقش مهمی در یادگیری واژگان ایفا می‌کند.

کتاب جدید در راستای توجه به مهارت‌ها و اجزای زبان مشکلاتی نیز دارد از جمله:

۱. بی‌توجهی به آموزش دستور زبان؛ دستور زبان بخش مهمی از آموزش هر زبانی است و به هیچ وجه نباید از آن چشم‌پوشی کرد.
۲. همه فایل‌های صوتی را گویش‌وران غیربومی زبان انگلیسی ضبط کرده‌اند؛ در حالی که بهتر بود از گویش‌وران بومی زبان انگلیسی برای ضبط فایل‌ها استفاده می‌شد؛
۳. فایل‌های صوتی کیفیت و وضوح مطلوبی ندارند؛
۴. در داخل مکالمه‌ها از کلماتی استفاده شده است که قبلاً حتی حروف آن‌ها هم تدریس نشده است؛ نوشتن و خواندن این قبیل کلمه‌ها زبان‌آموزان را دچار سردرگمی می‌کند و در اغلب موارد زبان‌آموزان قادر به نوشتن و خواندن آن‌ها نیستند؛
۵. با توجه به اهمیت و جایگاه ویژه توان بصری در یادگیری زبان، اگر از فایل‌های تصویری استفاده می‌شد نتیجه مطلوب‌تری به دست می‌آمد؛
۶. به مهارت نوشتن در مقایسه با دیگر مهارت‌ها و هم‌چنین به آموزش املا به اندازه کافی توجه نشده است.

۴.۴ کیفیت و اثربخشی کتاب کار و لوح فشرده

از نگاه بیش‌تر معلمان، آنچه کتاب انگلیسی جدید را از کتاب‌های قدیمی متمایز می‌کند وجود سه ویژگی مهم این مجموعه، یعنی کتاب کار، لوح فشرده، و کتاب معلم است، که فقدانشان در کتاب‌های گذشته به شدت احساس می‌شد. کتاب کار (*Work Book*) دربردارنده تمرین‌ها و تکالیف در راستای آموزه‌های کتاب دانش‌آموز

(*Students Book*) است. از آنجا که کتاب کار جزو جدایی ناپذیر همه کتاب‌های آموزش زبان در سراسر دنیا است، ارائه این کتاب در این مجموعه بسیار پسندیده و حائز اهمیت است. انتقادی که تعدادی از مصاحبه‌شونده‌ها به کتاب کار وارد کردند این نکته است که تمرین‌های آن ربطی به مطالب ارائه‌شده در کتاب درسی ندارد و بسیار جزئی، ساده، و غیرمؤثر است.

ویژگی درخور توجه دیگر این مجموعه، وجود کتاب معلم و لوح فشرده صوتی برای متون و تمرین‌های موجود در کتاب دانش‌آموز است که از نقاط قوت کتاب به شمار می‌آید. وجود کتاب معلم نقش بسیار مؤثری در بهبود کیفیت تدریس معلمان، به‌ویژه معلمان کم‌تجربه، دارد. از این طریق، مؤلفان می‌توانند منطق و نظریه‌هایی را که مبنای تألیف و تدوین بخش‌های مختلف کتاب بوده‌اند برای معلمان توضیح دهند و آن‌ها را در به کار بردن شیوه صحیح تدریس مطالب گوناگون کتاب یاری دهند.

با وجود این، انتقادهایی بر کیفیت و نحوه ضبط فایل‌های صوتی وارد است که در بالا به برخی از آن‌ها اشاره شد. افزون بر موارد یادشده، به نظر می‌رسد لازم است شیوه آموزش تلفظ و لهجه در کتاب جدید بازنگری شود. سه رکن اصلی لهجه عبارت‌اند از: موسیقی کلام (*intonation*)، تلفظ (*pronunciation*)، و پیوندهای کلمات (*liaisons*). یکی از مشکل‌سازترین عوامل برای کسب لهجه مناسب، پیوندهای کلمات است که در این سطح، بهتر است از زبان‌آموزان خواسته شود با تقلید از شیوه صحبت کردن گویش‌وران زبان انگلیسی، آن‌ها را فراگیر گیرند. هم‌چنین سرعت خواندن متون و اجرای مکالمه‌ها بالاست و از آنجا که این نخستین برخورد رسمی دانش‌آموزان با مکالمه‌های انگلیسی است، بهتر بود که مکالمه‌ها و متون مقداری آهسته‌تر بیان می‌شد.

۴.۴ توجه به جنبه‌های فرهنگی آموزش زبان خارجی

گفتنی است که مهم‌ترین کارکرد هر زبان انتقال «معنا» است؛ اما معنا در بافت فرهنگ‌ها ایجاد می‌شود و عملاً تفکیک زبان‌ها از بافت فرهنگی‌شان امکان‌پذیر نیست (Brown, ۲۰۰۷; Chastain, ۱۹۸۸). هنگام تلاش برای آموختن زبان، فراگیران ناگزیر در معرض فرهنگ گویش‌وران آن زبان نیز قرار می‌گیرند. یکی از انتقادهایی که بیش‌تر افراد مصاحبه‌شونده درباره آن اتفاق نظر داشتند ضعف کتاب از نظر توجه به رابطه بین فرهنگ و آموزش زبان خارجی است. با نگاهی مختصر به کتاب انگلیسی جدید درمی‌یابیم که در

تدوین این کتاب نقش فرهنگ کاملاً نادیده گرفته شده است. بررسی رابطه بین فرهنگ و زبان نشان‌دهنده این امر است که گنجاندن تدریس فرهنگ در آموزش زبان انگلیسی امری اساسی و مهم است. این آگاهی باید به بهبود شناخت و نگرش فراگیران درباره فرهنگ خود و کسب اطلاعات لازم از فرهنگ زبان بیگانه منجر شود؛ بنابراین انتظار می‌رود که در کتاب آموزش زبان انگلیسی، اطلاعاتی درباره تشابه‌ها و اختلاف‌های بین فرهنگ زبان مادری و زبان خارجی در اختیار دانش‌آموزان قرار گیرد؛ زیرا بسیاری از دانش‌آموزان علاقه‌مندند با شیوه زندگی مردم انگلیسی‌زبان آشنا شوند.

می‌توان ادعا کرد یکی از دلایل اختصاص دادن انرژی و سرمایه فراوان به آموزش و فراگیری زبان انگلیسی در نظام آموزشی کشور این واقعیت است که زبان انگلیسی در دنیای امروز زبان بین‌المللی (international language) و زبان میانجی (lingua franca) به شمار می‌رود؛ بنابراین از مهم‌ترین اهداف آموزش زبان انگلیسی برقراری ارتباط با مردم سایر کشورهای دنیا و توان‌مندسازی دانش‌آموزان در راستای برطرف کردن نیازهای احتمالی خود در آینده است که در بسیاری از موارد، مستلزم آشنایی دانش‌آموزان با فرهنگ مردم گویش‌ور آن زبان است. هم‌چنین دانش‌آموزان با آگاهی یافتن از نقش و کاربرد زبان انگلیسی در زندگی خود، برای یادگیری این زبان انگیزه درونی بیشتری خواهند داشت. بنابراین یکی از وظایف اصلی کتاب زبان انگلیسی آگاه کردن دانش‌آموزان به نقش کاربردی زبان انگلیسی در دنیای معاصر است. با ورق زدن کتاب جدید متوجه می‌شویم که به این نکته مهم در این مجموعه توجه کافی نشده است؛ زیرا همه تصاویر، متون، مکالمه‌ها، اسامی، و تمرین‌های این کتاب کاملاً ایرانی بوده و شرایط ترسیم شده در کتاب بسیار غیرطبیعی و تصنعی است. برای مثال، فردی ایرانی وارد آشپزخانه می‌شود و به زبان انگلیسی از مادرش می‌پرسد: «پدر کجاست؟» مادر نیز به انگلیسی پاسخ می‌دهد. در جایی دیگر، دانش‌آموزی ایرانی وارد دفتر مدرسه می‌شود و یکی از اعضای کادر اداری مدرسه، که او نیز ایرانی است، به زبان انگلیسی از او می‌خواهد که اسمش را هجی کند و دانش‌آموز نیز به انگلیسی پاسخ می‌دهد. با دیدن این موقعیت‌ها این پرسش منطقی به ذهن دانش‌آموزان خطور می‌کند که چرا با وجود این‌که همه شخصیت‌ها ایرانی‌اند، به زبان انگلیسی با یک‌دیگر صحبت می‌کنند؟ وجود چنین موقعیت‌ها و تصاویر کاملاً بومی و مصنوعی باعث می‌شود دانش‌آموزان فکر کنند یادگیری زبان انگلیسی امری بیهوده است و این مسئله انگیزه آن‌ها را برای یادگیری زبان انگلیسی تحت تأثیر قرار می‌دهد.

هدف از یادگیری زبان انگلیسی صحبت کردن با خانواده و دوستان فارسی‌زبان نیست؛ بلکه هدف برقراری ارتباط با افراد متفاوت از سرزمین‌های دیگر و فرهنگ‌های مختلف است. بهتر بود که مؤلفان به جای ارائه این موقعیت‌های مصنوعی و بومی‌سازی محض، از موقعیت‌های واقعی و کاربردی‌تری بهره می‌جستند و در عین حال، بومی‌سازی را در اندازه مطلوب اجرا می‌کردند. برای مثال، تصویری که نشان دهد در مکانی توریستی، دانش‌آموز ایرانی با شخصی انگلیسی‌زبان، که با خانواده‌اش به ایران آمده، صحبت می‌کند و جاذبه‌های گردشگری کشور یا شهرش را به آن‌ها معرفی می‌کند. با استفاده از چنین مثال‌هایی دانش‌آموزان به نقش کاربردی و حائز اهمیت زبان انگلیسی در ارتباطات بین‌المللی پی خواهند برد.

افزون بر این، در کتاب جدید هیچ اثری از فرهنگ‌های کشورهای انگلیسی‌زبان به چشم نمی‌خورد و محتوای آن کاملاً بازتاب‌دهنده فرهنگ داخل ایران است. برای مثال، در صفحه ۲۰ کتاب کار، در تمرین نوشتن تاریخ به انگلیسی، فقط از وقایع داخل کشور و مرتبط با فرهنگ ایرانی، مانند آغاز هفته دفاع مقدس و روز جمهوری اسلامی استفاده شده است که دانش‌آموزان باید بعد از تحقیق درباره آن‌ها، تمرین را پاسخ دهند؛ در حالی که برای آشنا کردن دانش‌آموزان با فرهنگ‌های مختلف و تقویت اطلاعات بین‌المللی آن‌ها بهتر بود از تاریخ‌های جهانی، مانند تاریخ شروع جنگ جهانی اول، فرود نخستین انسان بر سطح ماه و نظایر آن استفاده می‌شد.

البته طبیعی است که هر کشوری در نظام رسمی آموزشی خود، برای اعتلا و تبلیغ فرهنگ ملی و مذهبی‌اش بکوشد و بی‌شک یکی از موارد مدنظر گروه مؤلفان کتاب حاضر، همان‌طور که در مقدمه کتاب اشاره شده است، همین نکته بوده است که در جای خود قابل تقدیر است؛ اما باید توجه داشت که این به معنای نفی و نادیده گرفتن فرهنگ زبان دوم نیست. بهتر بود مؤلفان به جای توجه صرف به ظواهر و روساخت‌های فرهنگ ملی، مانند استفاده از اسامی، تصاویر، و وقایع اسلامی و ایرانی، با روشی هوشمندانه‌تر هم‌میشان را صرف اشاعه ارزش‌های فرهنگ ایرانی - اسلامی با استفاده از موقعیت‌ها و فعالیت‌های مناسب و طبیعی می‌کردند.

۵. نتیجه‌گیری

بازنگری در کتاب زبان انگلیسی پایه اول متوسطه و به‌روزر کردن آن پس از حدود ۲۳ سال، گرچه دیر هنگام است، اما اقدامی قابل تقدیر است. کتاب جدید در مقایسه با کتاب

پیشین نقاط قوت بسیار و کیفیت بهتری دارد؛ البته نقاط ضعفی نیز مشاهده می‌شود که امید است با بهره‌گیری از نقدهای علمی و سازنده و با دریافت بازخوردهای معلمان و دانش‌آموزان و همچنین بررسی میزان موفقیت این کتاب در نیل به اهداف پیش‌بینی‌شده به‌زودی اشکالات آن اصلاح شود.

مهم‌ترین نقاط قوت این کتاب، بر اساس یافته‌های این پژوهش، عبارت‌اند از: بهبود کیفیت شکلی اثر، مانند کیفیت چاپ، اندازه کتاب، و چاپ رنگی، توجه به مهارت‌های شنیدن و صحبت کردن در کنار مهارت‌های خواندن و نوشتن، ارائه کتاب به صورت بسته آموزشی کامل، شامل کتاب *دانش‌آموز*، کتاب کار، لوح فشرده و دیگر اجزاست و در نهایت توجه به نیازهای آموزشی دانش‌آموزان و محور قرار دادن مکالمه در هر درس.

مهم‌ترین نقاط ضعف این اثر نیز عبارت‌اند از: بی‌توجهی به رابطه بین فرهنگ و یادگیری زبان خارجی و توجه صرف و اغراق‌شده به روساخت‌های فرهنگ بومی، کیفیت پایین بعضی از تصاویر و فایل‌های صوتی لوح فشرده، سردرگمی در آموزش الفبای زبان انگلیسی و بی‌توجهی به آموزش دستور زبان.

در پایان باید توجه کرد که نقد و ارزش‌یابی مواد آموزشی فرایندی پویاست و زمانی که بررسی‌های اولیه پیش از استفاده، کارایی و ثمربخش بودن کتاب‌های آموزشی را برای هدفی خاص و در شرایط خاص نشان دهد، باید بعد از استفاده از آن کتاب نیز در همان شرایط و برای همان اهداف مفروض، درباره کیفیت و کارایی آن کتاب قضاوت نهایی انجام شود (محمودی و احمدی‌صفا، ۱۳۹۳). این پژوهش نتیجه نظرسنجی از تعدادی از معلمان و دانش‌آموزان پایه هفتم بعد از گذشت حدود یک سال از تدریس این کتاب است. طبیعتاً گذشت زمان بیش‌تر و مشاهده نتایج بلندمدت استفاده از این کتاب در نظام آموزشی ایران آزمونی خواهد بود برای تعیین میزان صحت و دقت نظرهای مصاحبه‌شونده‌ها در این پژوهش.

نکته حائز اهمیت دیگری که حتماً باید به آن اشاره کرد این است که گرچه نظر معلمان و دانش‌آموزان استفاده‌کننده از کتاب‌ها بسیار مهم است و باید به آن توجه شود، اما آنچه در دنیای واقعی و از لحاظ علمی در ارزش‌یابی و نقد هر کتابی باید ملاک تصمیم‌گیری باشد، تأثیری است که هر کتاب بر روی میزان و کیفیت یادگیری دانش‌آموزان مخاطبش دارد و نه قضاوت‌های ذهنی افراد استفاده‌کننده از آن کتاب؛ زیرا کتاب درسی مانند هر جزء دیگری از اجزای هر نظام آموزشی باید به یک هدف معطوف باشد و آن هدف چیزی نیست جز یادگیری یادگیرندگان.

۶. پیوست (برسش‌های استفاده‌شده در مصاحبه)

۱. آیا اثر دارای مقدمه تخصصی مشتمل بر دیدگاه نویسنده یا ناشر درباره ماهیت زبان و روش‌های تدریس زبان خارجی است؟
۲. آیا کتاب از نظر شکلی (صفحه‌آرایی، حروف‌چینی، طرح جلد، صحافی و غیره) کیفیت مناسبی دارد؟
۳. آیا مطالب و تمرین‌های کتاب با نظریه‌ها و یافته‌های علمی جدید در خصوص ماهیت زبان و نظریه‌های یادگیری و روش‌های تدریس زبان خارجی انطباق دارد؟
۴. آیا تمرین‌ها و آزمون‌های طراحی‌شده از نظر کیفیت و کمیت با سطح توانش زبانی، نیازهای آموزشی زبان‌آموزان، و مطالب تدریس‌شده در کتاب هم‌خوانی دارند؟
۵. آیا در ارائه مطالب همه مهارت‌های زبانی پوشش داده شده‌اند؟ به چه نسبتی؟ آیا این نسبت با توجه به اهداف و نیازهای مورد نظر مناسب است؟
۶. آیا کتاب مواد کمک‌آموزشی مکمل، مانند کتاب معلم، کتاب کار، لوح فشرده، و معرفی وب‌سایت و غیره به همراه دارد؟
۷. مهم‌ترین مزایا و معایب کتاب را که در سؤالات بالا مطرح نشده‌اند چه می‌دانید؟

منابع

- احمدپور، زهرا (۱۳۸۳). «بررسی مسائل و مشکلات آموزش زبان انگلیسی در دوره متوسطه»، فصل‌نامه رشد آموزش زبان، س ۱۸، ش ۷۱.
- تقی پورظهير، علی (۱۳۸۵). اصول اساسی برنامه‌ریزی درسی و آموزشی، تهران: آگاه.
- حسینی نسب، داوود، فرهنگ فرخی و ژیلا مرسلی (۱۳۸۸). «ارزیابی و تحلیل محتوای کتب زبان انگلیسی دوره راهنمایی تحصیلی با استفاده از فرمول خوانایی Fog و نظرخواهی از دبیران مجرب»، علوم تربیتی، دوره دوم، ش ۷.
- خدیر شریانی، شهرام و هم‌کاران (۱۳۹۲). انگلیسی پایه اول (هفتم) دوره اول متوسطه، تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران.
- محمودی، محمدهادی و محمد احمدی‌صفا (۱۳۹۳). «ارزش‌یابی الگو - محور کتاب‌های انگلیسی برای اهداف خاص» (ESP)، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، س ۱۴، ش ۳.

- Azizifar, Akbar (۲۰۰۹). "An analytical evaluation of Iranian high school ELT textbook from ۱۹۷۰ to ۲۰۱۰", *The Journal of Applied Linguistics*, Vol. ۲, No. ۲.
- Azizifar, Akbar and Eftekhari Baghelani (۲۰۱۴). "Textbook evaluation from EFL teachers' perspectives: The case of 'Top-Notch' series", *International SAMANM Journal of Business and Social Science*, Vol. ۲, No. ۱.
- Brown, Douglas (۲۰۰۷). *Principles of language learning and teaching*, NY: Pearson Education, Inc.
- Chastain, Kenneth. (۱۹۸۸). *Developing second language skills: Theory and practice*, Harcourt Brace Jovanovich, Inc.
- Cunningworth, Alan (۱۹۹۵). *Choosing your course book*, Oxford: Heinemann.
- Ghorbani, Mohammad Reza (۲۰۱۱). "Quantification and graphic representation of EFL textbook evaluation results", *Theory and Practice in Language Study*, Vol. ۱, No. ۵.
- Haycroft, John (۱۹۹۸). *An introduction to English language teaching*, London: Longman.
- Hutchinson, Tom and Eunice Torres (۱۹۹۴). "The textbook as agent of change", *ELT journal*, Vol. ۴۸, No. ۴.
- Jahangard, Ali (۲۰۰۳). "Evaluation of EFL materials taught at Iranian public high schools", *Asian EFL Journal*, Vol. ۹, No. ۲.
- Karimi, Akbar (۲۰۰۴). "An evaluation of a preparatory English course books ۱ & ۲: an EAP course book evaluation", *ELT Journal*, No. ۷۳.
- McDonough, Jo, Christopher Shaw and Hitomi Masuhara (۲۰۱۳). *Materials and methods in ELT: A teachers' guide (۳rd Ed.)*. John Wiley & Sons, Inc.
- Razmjoo, Seyyed Ayatollah. (۲۰۱۰). "Developing a Textbook Evaluation Scheme for the Expanding Circle", *Iranian of Applied Language Studies*, Vol. ۲, No. ۱.
- Sheldon, Leslie. (۱۹۸۸). "Evaluation of ELT textbooks and materials", *ELT Journal*, Vol. ۴۲, No. ۴.

